

פרק 12 חלוקה למקרים

12.1

אבא שלי חי חיים מאוד פשוטים: או שהוא בבית, או שהוא בעבודה, או שהוא בדרך בין האחד לשני. צלצלתי אליו הביתה, והוא לא היה שם; צלצלתי לעבודה, וגם שם לא היה; לכן, כנראה, הוא בדרך.

האם ניתן לבדוק היסק זה על-פי תרשים ון? האם ניתן להבחין בתוך קטע זה בהיסק בדרך החיוב או בדרך השלילה? לפי השיטות המוכרות מהפרקים הקודמים, קשה להעריך טיעון זה – אך בכל זאת ברור שהוא טיעון תקף. מדוע? הטיעון שבדוגמא מבוסס על **חלוקה למקרים**. מניחים שקיימות אפשרויות אחדות בלבד, ומטפלים בהן אחת לאחת. בהיסק הנדון פוסלים את כל האפשרויות פרט לאחת, ומכאן מסיקים שאפשרות זו, היחידה שנשארת, חייבת להתקיים.

הגדרה

היסק על-ידי הוצאת אפשרויות (אלימינציה) הוא היסק שבו (א) מניחים שקיימות אפשרויות אחדות בלבד, (ב) פוסלים את כל האפשרויות פרט לאחת, ומכאן (ג) מסיקים שהאפשרות שנותרה חייבת להתקיים. צורתו של היסק מסוג זה היא:
או שכך־וכך, או שככה־וככה, או ש...
לא ככה־וככה, לא ...
∴ כך־וכך.

היסק על-ידי הוצאת אפשרויות הוא סוג אחד של טיעון על-פי חלוקה למקרים, אך קיים גם סוג אחר, כפי שמופיע, למשל, בקטע הבא (12.2):

12.2

כדאי לעשות איתו הסכם. שכן או שהוא יכבד את ההסכם. או שלא. אם יכבד את ההסכם - יהיה הדבר כדאי מפני שאפשר יהיה ליהנות מתנאי ההסכם. ואם לא יכבד את ההסכם - גם אז יהיה הדבר כדאי, כי כולם יראו שהאחריות לסכסוך כולה מוטלת עליו. לכן, בכל מקרה כדאי לעשות איתו הסכם.

בטיעון זה, אין כל כוונה לפסול אחת מן האפשרויות הנדונות, אלא להסיק את המסקנה על-סמך זה שהיא נובעת **בכל מקרה**.

הגדרה

טיעון **לפי מקרה** הוא טיעון שבו מניחים שקיימות אפשרויות אחדות בלבד, ומסיקים את המסקנה על-סמך זה שהיא נכונה לפי כל אחת מהן (בכל מקרה). צורתו של טיעון לפי מקרה היא זו:
או שכך-וכך, או שככה-וככה, או ש-...
במקרה שכך-וכך, נכון ש-P.
במקרה שככה-וככה, נכון ש-P.
במקרה ש-..., נכון ש-P.

P.:

טיעון על-פי חלוקה למקרים אינו בהכרח תקף, אלא אם כן כל האפשרויות הנזכרות בחלוקה אכן טופלו כהלכה. בהיסק על-ידי הוצאת אפשרויות יש לוודא שנפסלו **כל** האפשרויות הנזכרות חוץ מאחת; ובטיעון לפי מקרה יש לוודא שב**כל** המקרים המפורטים צוין שהמסקנה נכונה. אפילו אם מזניחים רק אחת מהאפשרויות הנזכרות, הטיעון עלול לא להיות תקף.
גם אם טיעון על-פי חלוקה למקרים הוא תקף, הוא אינו בהכרח **מהימן** - וכאן

נקודת התורפה של טיעונים רבים ממשפחה זו. טיעון על-פי חלוקה למקרים בנוי על כך שהחלוקה הבאה לידי ביטוי בהקדמה המפרטת את כל האפשרויות היא שלמה. במידה שחלוקה זו אינה מכסה כל מקרה אפשרי, היא **חלוקה שקרית**; חלוקה למקרים אמורה לפרוס את **כל** האפשרויות, מבלי להחמיץ אף אחת. מה, למשל, אם האבא (הנזכר בקטע הראשון) יצא לעשות קניות? לפי החלוקה הניתנת, אין אפשרות כזאת; כך, אם ייתכן מצב כזה, הרי שחלוקה זו שקרית. וכמובן, אפילו אם הטיעון תקף, כל עוד הוא יוצא מהקדמה שגויה – כגון חלוקה שקרית – הוא אינו יכול להיות מהימן.

תרגילים

1. בחנו כל אחת מהחלוקות הבאות. אם החלוקה שקרית – הסבירו מדוע; אם אינה שקרית – הציגו טיעון כלשהו המבוסס על חלוקה זו.
 - (א) או שהאור ברמזור היה אדום, או שהיה ירוק.
 - (ב) או שהאור ברמזור היה אדום, או שלא היה אדום.
 - (ג) או שאת חברה שלי, או שאת אויבת שלי.
 - (ד) או שהוא דתי, או שהוא חילוני.
 - (ה) או שהוא מבוגר, או שלא.
2. מצאו, בעתון או בספר, דוגמא של טיעון המבוסס על הוצאת אפשרויות.
3. הביאו דוגמא של טיעון לפי מקרה.

מבט מלמעלה

טיעון על-פי חלוקה למקרים הוא סוג נוסף של היסק, שאמור להיות תקף דדוקטיבית. בהערכת היסק כזה לא די לבדוק מה נאמר לגבי כל מקרה נדון, אלא יש לבדוק שהחלוקה שעליה מסתמך ההיסק אכן מכסה את כל האפשרויות. אם החלוקה מתעלמת אפילו מאפשרות אחת, היא חלוקה שקרית וההיסק אינו מהימן.

יש גם סוגים אחרים של היסקים תקפים באופן דדוקטיבי, אבל כדי לדון בכולם ביסודיות יש ללמוד לוגיקה פורמלית (צורנית), העוסקת בקשר בין התקפות הדדוקטיבית של היסק לבין צורתו. במקום זה, נדון בהמשך בהיסקים העשויים להיות תקפים מבלי שיהיו תקפים באופן דדוקטיבי.